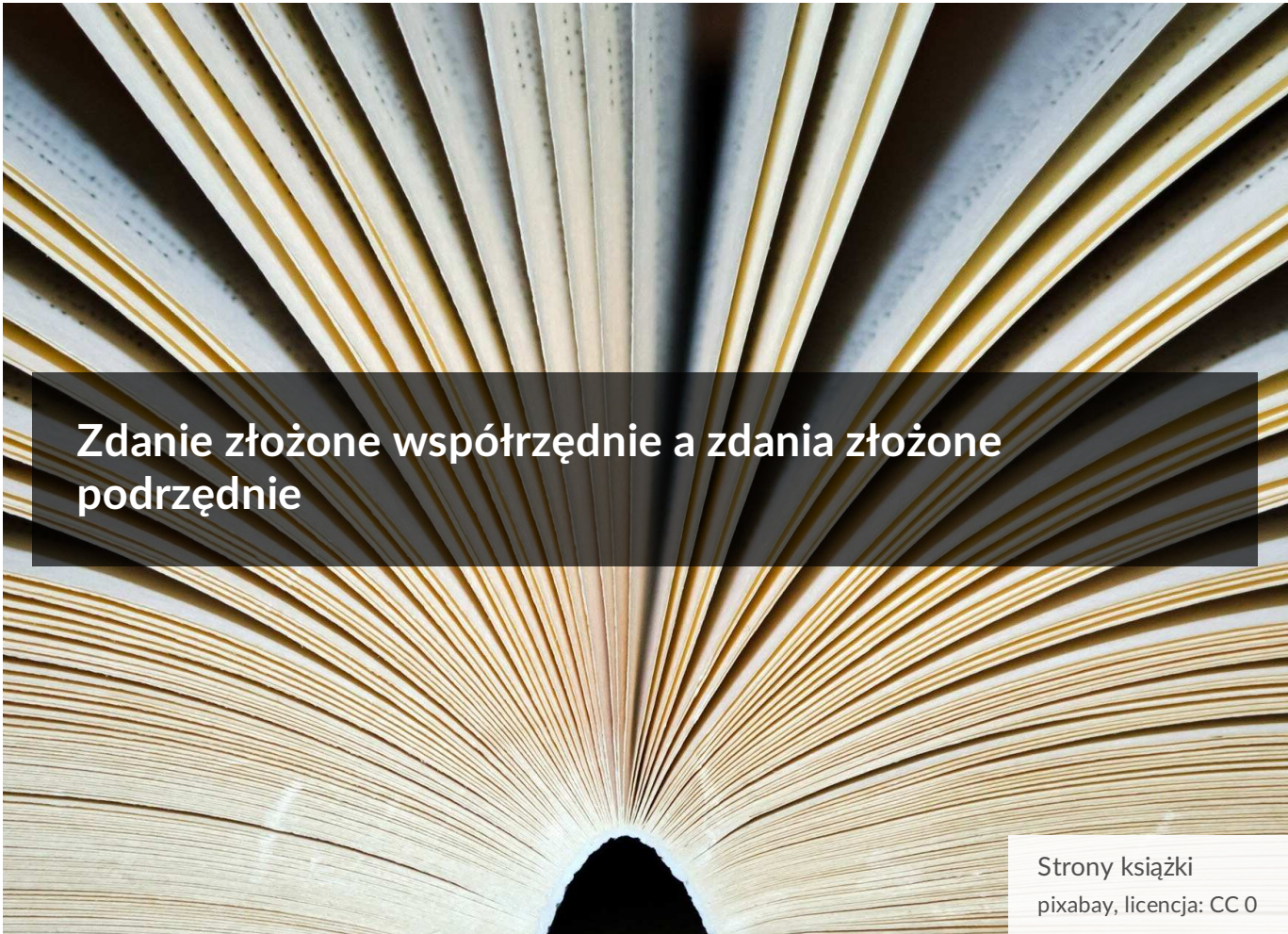

Zdanie złożone współrzędnie a zdania złożone podrzędnie

Materiał składa się z sekcji: „Zadaniowo (I)”, „Sposoby łączenia zdań złożonych”, „Zadaniowo (II)”.

Materiał zawiera 8 ilustracji (fotografii, obrazów, rysunków), 9 ćwiczeń, w tym 7 interaktywnych.

Zdanie złożone współrzędnie a zdania złożone podrzędnie

Strony książki
pixabay, licencja: CC 0

Jeżeli zdanie ma co najmniej dwa orzeczenia, mówimy o zdaniu złożonym. Wyróżniamy zdania złożone współrzędnie i podrzędnie.

Gdy w zdaniu złożonym zdania składowe wzajemnie się uzupełniają i żadne nie określa drugiego, nazywamy je **zdaniami złożonymi współrzędnymi**.

Poszczególne wypowiedzenia wchodzące w skład takiego zdania mogą się łączyć za pomocą spójników lub bezspójnikowo, np.:

1. Michał chciał przeczytać do końca książkę, **ale** musiał odrobić lekcję. – wypowiedzenia połączone spójnikiem 'ale'.
2. Wygrałem z Bartkiem, byłem szczęśliwy. – wypowiedzenia połączone znakiem interpunkcyjnym – bezspójnikowo.

Jeżeli w zdaniu złożonym jedno zdanie składowe (podrzędne) uzupełnia lub rozwija treść drugiego (nadrzędnego), określa się je jako **zdanie złożone podrzędne**.

Wstawaj, kiedy do pokoju wchodzi osoba starsza.

- zdanie składowe *kiedy do pokoju wchodzi osoba starsza* zastępuje okolicznik czasu określający wyraz *wstawaj*,
- pierwsze zdanie składowe (1.) *Wstawaj* jest zdaniem nadrzędnym, drugie zdanie składowe (2.) *kiedy do pokoju wchodzi osoba starsza* jest zdaniem podrzędnym;

- zdanie podrzędne odpowiada na pytanie stawiane przez zdanie nadrzędne - w tym przypadku *kiedy?*

Zapoznaj się teraz z rodzajami zdań złożonych podrzędnie i ich wykresami.

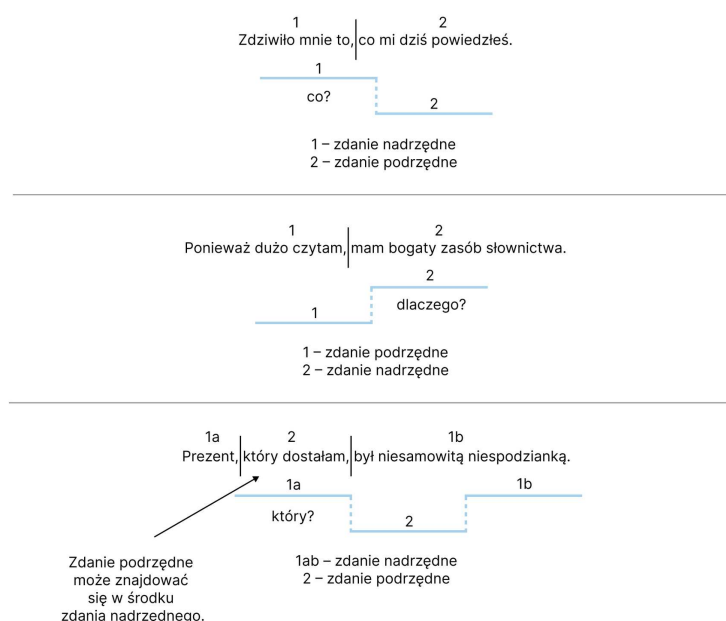
Zdania złożone podrzędnie

Zdania złożone podrzędnie				
orzecznikowe	podmiotowe	przydawkowe	dopełnienie	okolicznikowe
Pełni funkcję orzecznika zdania nadrzędnego, zapowiadającego zaimkami: taki, taka, takie, tym. Odpowiada na pytania: jaki jest?, kim jest?, czym jest?, kim się stał?, kim został?	Pełni funkcję podmiotu zdania nadrzędnego. Odpowiada na pytania mianownika: kto?, co?	Pełni funkcję przydawki zdania nadrzędnego i odpowiada na jej pytania. Przydawka odpowiada na pytania: jaki?, który?, ile?, czy?	Pełni funkcję dopełnienia zdania nadrzędnego. Odpowiada na pytania przypadków (oprócz mianownika i wołacza).	Pełni funkcję okolicznika zdania nadrzędnego. Pytamy o nie, jak o odpowiedni rodzaj okolicznika. Okolicznik odpowiada na pytania: jak?, gdzie?, kiedy?, po co?, dlaczego?, mimo co?, pod jakim warunkiem? i inne.
PRZYKŁADY ZDAŃ ZŁOŻONYCH PODRZĘDNE				
Ona jest taka (jaka jest?), że wszyscy ją lubią.	Wydaje mi się (co?), że już o tym wspomniałeś.	Miała na sobie suknię (jaką?), która oliła wszystkich.	Nie lubię uczyć się czegoś (czego?), co nie przyda mi się w życiu.	Rodzaje zdań złożonych podrzędnie okolicznikowych: - spesso: Powiedziała to tak (jak?), że wszyscy jej uwierzyli. - miejsca: Idę tam (gdzie?), gdzie nogi mnie poniosą. - czasu: Zrezygnowałem wtedy (kiedy?), gdy nie miałem już siły walczyć. - przyczyny: Chciał kupić tę książkę (dlaczego?), ponieważ polecił mi ją przyjaciel. - warunku: Zainteresujesz się tymi zdjęciami (pod jakim warunkiem?), jeżeli lubisz astronomię. - przyswojenia: Zrobiłem pracę domową (mimo co?), chociaż byłem bardzo zmęczony. - celu: Wyszedłem z domu (w jakim celu?), żeby oddać książkę do biblioteki. - stopnia i miary: Film podobał mi się tak bardzo (jak bardzo?), że oglądałem go kilka razy.

Rodzaje zdań złożonych podrzędnie

Źródło: Leametic SA, licencja: CC BY 4.0.

Przykłady wykresów zdań złożonych podrzędnie:

Wykresy zdań złożonych podrzędnie

Źródło: Leametic SA, licencja: CC BY 4.0.

Zdania złożone współrzędnie

Zdania złożone współrzędnie			
łączne	rozłączne	przeciwstawne	wynikowe
CHARAKTERYSTYCZNE SPÓJNIKI			
Siedzę przy biurku (1) i piszę list. (2)	Pójdę do kina (1) albo obejrzę mecz w telewizji. (2)	Byłem w sklepie (1), ale wszystkiego nie kupiłem. (2)	Jutro wyjeżdżamy (1), więc musimy się spakować. (2)
i oraz a także ani	albo lub czy bądź	ale lecz a jednak zaś natomiast	więc zatem toteż dlatego

Źródło: a. nn., *Zdania złożone współrzędnie*.

Podział zdań złożonych współrzędnie ze względu na związek znaczeniowy między zdaniami składowymi przedstawiają poniższe wykresy:

- **Łączne**

*Czytam książkę (1) / **i** słucham dobrej muzyki. (2)*

(1)

...

(2)

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

- **Przeciwstawne**

*Poszedłem na koncert (1) / **ale** zabrakło już biletów. (2)*

(1)

> ... <

(2)

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

- **Rozłączne**

*Pojadę nad morze (1) / **albo** wybiorę się w góry. (2)*

(1)

< ... >

(2)

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

- **Wynikowe**

*Wróciłem właśnie z wakacji (1)/, **więc** możesz mnie odwiedzić. (2)*

(1)

> ... >

(2)

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Zadaniowo (I)

Ćwiczenie 1

Przyporządkuj zdania do ich nazw.

Jagoda bardzo dobrze radzi sobie z przedmiotami ścisłymi, więc najchętniej uczy się matematyki.

zdanie złożone współrzędnie łączne

Jej brat także jest bardzo zdolny, ale nie przykładą się do nauki.

zdanie złożone współrzędnie przeciwstawne

Jagoda jest bardzo zdolna i uczy się pilnie.

zdanie złożone współrzędnie rozłączne

Dzieci uczą się wspólnie albo każde z nich odrabia lekcje w swoim pokoju.

zdanie złożone współrzędnie wynikowe

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 2

Dopasuj zdania do wykresów.

(1) ... (2)

(1) >...> (2)

(1) >...< (2)

(1) <...> (2)

Rodzice wczoraj kupili nam prezenty i po południu zaprosili nas do kina.

Jutro jest sobota, więc nie musimy iść do szkoły.

Niebawem jedziemy w góry, ale ja bym wolał wyruszyć nad morze.

Albo pomożesz mi zrobić kolację, albo się na ciebie obrażę.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Dopasuj zdania do wykresów.

(1) >...> (2) (1) <...> (2) (1) >...< (2) (1) ... (2)

Mama lubi oglądać kino europejskie, tata zaś zachwyca się kinem amerykańskim.

Ani nie odrobiliśmy lekcji, ani nie posprzątaaliśmy w pokoju.

Jutro kończymy projekt, więc musimy przygotować nowy plan na przyszły tydzień.

Często chodzę z kolegami do kina lub oglądam z nimi mecze koszykówki.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Pogrupuj zdania w zależności od ich rodzajów.

Zdania złożone współzależnie

Ponieważ byłem chory, nie poszedłem do szkoły.

Kto sieje wiatr, ten zbiera burzę.

Zdania złożone podrzędnie

Wartownicy zgasili latarnię i dołączyli do oddziału.

Na urodziny dostałam od rodziców prezent, a później jeszcze zabrali mnie do kina.

Wyjdę z tobą na spacer albo odrobię lekcje z matematyki.

Nie pytaj mnie, dlaczego to zrobiłem.

Nudziłam się, więc zadzwoniłam do koleżanki.

Czy to było wtedy, kiedy spotkałem Kasię przy akademii?

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 5

Uzupełnij luki spójnikami tak, aby powstały wskazane rodzaje zdań złożonych.

Zdał sobie sprawę, teraz wszystko zależy od niego. – zdanie złożone
podrzędnie dopełnieniowe

Był mądrym chłopcem, nie zdawał sobie jeszcze z tego sprawy. – zdanie
złożone współrzędnie przeciwstawne

Siedział na ławeczce przed swoją chatką palił fajkę. – zdanie złożone
współrzędnie łączne

Było już późno, wrócili do domu. – zdanie złożone podrzędnie okolicznikowe
czasu

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 6

Ułóż po jednym przykładzie zdania złożonego:

1. podrzędnie przydawkowego;
2. podrzędnie okolicznikowego czasu;
3. podrzędnie dopełnieniowego;
4. współrzędnie rozłącznego;
5. podrzędnie orzecznikowego;
6. podrzędnie przydawkowego (ze zdaniem wtrąconym);
7. współrzędnie przeciwstawnego;
8. podrzędnie okolicznikowego przyzwolenia.

Sposoby łączenia zdań złożonych

Wypowiedzenia złożone zwykle rozpoznajemy po charakterystycznych dla nich **wskaźnikach zespolenia**. W zdaniach złożonych współrzędnie zawsze są to **spójniki współrzędności**. Niekiedy jednak w wypowiedzeniu nie występuje spójnik (pojawia się sam przecinek), a w języku mówionym granice między poszczególnymi zdaniami wyznacza dłuższa pauza. Na przykład:

- *Jest dość pochmurno. Co jakiś czas pada deszcz.* – dwa oddzielne zdania pojedyncze.

- *Jest dość pochmurno (1) i co jakiś czas pada deszcz. (2)* – wypowiedzenie współrzędne łączne spójnikowe.
- *Jest dość pochmurno, (1) co jakiś czas pada deszcz. (2)* – wypowiedzenie współrzędne łączne bezspójnikowe (połączone przecinkiem).

Oto najczęściej używane zaimki i spójniki w zdaniach złożonych.

Jak łączą się ze sobą zdania?		
Współrzędnie złożone	Podrzędnie złożone	
za pomocą spójników współrzędności, np.:	za pomocą spójników podrzędności, np.:	za pomocą zaimków (które mogą się odmieniać), np.:
i oraz a ale lecz albo jednak zaś natomiast więc bowiem lub czy dlatego	ponieważ dlatego że bo jeśli jeżeli mimo że mimo iż choć chociaż choćby by aby kiedy gdy gdzie	który jaki co kto komu czemu kogo czyj ile

Źródło: a. nn.

Kłopotliwa może się okazać interpunkcja zdań współrzędnie złożonych. **Należy tu pamiętać o ważnej zasadzie:**

- **przecinkami oddzielamy zdania przeciwstawne i wynikowe,**
- **nie oddzielamy przecinkami zdań łącznych i rozłącznych.**

Jeśli jednak powtarza się spójnik charakterystyczny dla zdań łącznych i rozłącznych, to przed drugim i kolejnym użyciem powinien pojawić się przecinek, np.:

Ani nie pójde do kina, ani nie odwiedzę koleżanki.

Albo pójde na spacer, albo zostanę w domu.

Często w zdaniach podrzędnych i współrzędnych – dłuższych i charakterystycznych dla wypowiedzi oficjalnych – pojawiają się podwojone (złożone) spójniki. Należy pamiętać o tym, aby zawsze stosownie użyć jednego i drugiego spójnika z danej pary, a także postawić przecinek między nimi. Poniżej zostały wypisane przykłady takich wskaźników zespolenia.

Podwojone (złożone) spójniki, które łączą wypowiedzenia

dopóty..., dopóki...	Dopóty nie oddasz moich książek, dopóki nie pożyczę ci kolejnych.
nie tylko..., ale także... nie tylko..., lecz również...	Nie tylko słowa były piękne w tej piosence, ale także melodia. Nie tylko są tu ciekawe artykuły, lecz również dobre eseje.
z jednej strony..., z drugiej strony zaś...	Z jednej strony podziwiali wspaniałe widoki, z drugiej strony zaś zachwycali się architekturą.
ile..., tyle... o ile..., o tyle...	Ile dzisiaj napiszesz, tyle zostanie w archiwum. O ile melodia nie była najciekawsza, o tyle słowa tej piosenki wzruszały słuchaczy.
tak..., jak...	Tak długo będziemy czekali, jak będzie to konieczne.
jaki..., taki...	Jaki pan, taki kram.

Źródło: a. nn.

Zadaniowo (II)

Ćwiczenie 7

Wskaż zdania, w których zasady interpunkcji są poprawnie zastosowane.

☐ Daj kurze, grzędę a ona: wyżej siędę.

☐ Góra z górą się nie zejdzie, ale człowiek z człowiekiem zawsze.

☐ Czym skorupka skorupka za młodu nasiąknie, tym na starość trąci.

☐ Święty Józek wiezie trawy wózek ale czasem smuci, bo śniegiem przyrzuci.

☐ Jak Kuba Bogu tak Bóg Kubie.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 8

Zaznacz w tabeli właściwy rodzaj zdania złożonego.

Wypowiedzenie	Zdania złożone podrzędnie połączone spójnikiem	Zdania złożone współrzędnie połączone spójnikiem	Zdania złożone podrzędnie połączone zaimkiem	Zdania złożone współrzędnie połączone bezspójnikowo
Powiedział mi, że czytał tę książkę kilka razy.	☐	☐	☐	☐
Jutro jedziemy do Warszawy, a pojutrze wyruszamy do Krakowa.	☐	☐	☐	☐
Podróżowali autokarem przez góry, podziwiali malownicze widoki.	☐	☐	☐	☐
Wczoraj odebrałem pocztę, sprawdziłem też wiadomości na portalu społecznościowym.	☐	☐	☐	☐
Lubię naszą znajomą, ponieważ zawsze się uśmiecha.	☐	☐	☐	☐
Widziałem dziś twoją koleżankę, która wyglądała zachwycająco.	☐	☐	☐	☐
Od dłuższego czasu wiedzieliśmy, że na naszej ulicy zabraknie dziś prądu.	☐	☐	☐	☐
Albo będziemy się nadal uczyli, albo pogramy w piłkę.	☐	☐	☐	☐
Lubię bardzo chemię, natomiast mam wielkie problemy ze wzorami matematycznymi.	☐	☐	☐	☐

Wypowiedzenie	Zdania złożone podrzędnie połączone spójnikiem	Zdania złożone współrzędnie połączone spójnikiem	Zdania złożone podrzędnie połączone zaimkiem	Zdania złożone współrzędnie połączone bezspójnikowo
Nie wszyscy byli zadowoleni, mimo że na koncercie panowała miła atmosfera.	☐	☐	☐	☐
Zatrzymali się, patrzyli w osłupiałym milczeniu.	☐	☐	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Ułóż po jednym zdaniu złożonym:

1. współrzędnie połączonym spójnikiem;
2. podrzędnie połączonym zaimkiem;
3. współrzędnie połączonym bezspójnikowo;
4. podrzędnie połączonym spójnikiem.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.